

Symmetri eller asymmetri? Kognitiva principer för betydelseutveckling, med exempel från fornsvenskan

1. Inledning

Nyare forskning inom diakron lexikal semantik och grammatikalisering visar att betydelseutveckling inte är slumpmässig utan motiverad av generella principer som skär tvärs igenom språkspecifika lexikon och grammatiska system. Metaforiska och metonymiska processer är exempel på sådana generella principer — som snarare är kognitiva än rent lingvistiska, eftersom de ytterst grundar sig på hur vi uppfattar, tolkar och tänker på omvärlden.

En av de centrala frågorna för forskningen om betydelseutveckling är om, och i vilken mån, vi kan förutsäga vilka utvecklingsvägar som är möjliga, om än inte nödvändiga, givet en viss (käll)betydelse hos ett ord. Det finns t.ex. ett visst stöd för hypotesen att ord som betecknar temporal samtidighet har en potential att utveckla olika kontrastiva betydelser; jfr ordet *emellertid*, som lånades från medellågtyskan i betydelsen 'under tiden' men så småningom utvecklade en adversativ betydelse (Lehti-Eklund 1990: 89 ff.). (Se Traugott 1986 och Abraham 1976 för exempel från engelska och tyska.)

I föreliggande artikel försöker jag rekonstruera de semantiska utvecklingsvägarna hos ett antal svenska formord — *igen*, (*e*)*mot*, *vid* och *med* — genom att kartlägga deras polysemi i fornsvenskan.¹ Därvid behandlar jag hela den fornsvenska perioden som ett synkront stadium och bortser från den inbördes kronologi hos de olika betydelsevarianterna som man eventuellt skulle kunna postulera utifrån beläggen i handskrifterna. Den rekonstruerade inbördes kronologin baseras i stället på antaganden om samband mellan specifika betydelsetyper, gjorda inom ramen för den

¹ I Dekeyser (1990) redogörs för den historiska utvecklingen av motsvarande fornengelska prepositioner, nämligen *with*, *mid*, *against*.

kognitiva semantiken (se t.ex. Lakoff 1987). Med min undersökning vill jag dels visa hur generella, kognitiva principer kan förklara likaledes generella och återkommande betydelseutvecklingar, dels ge mitt bidrag till frågan om vilka källbegrepp som (potentiellt) ger upphov till vilka nya (deriverade) begrepp. Gemensamt för de ovannämnda formorden är att den primära betydelsen i fornsvenskan kan generaliseras som SPATIAL NÄRHET, vilket helt enkelt innebär att två entiteter är lokaliserade i varandras rumsliga närhet. De primära betydelseerna hos *igen*, (*e*)*mot* och *vid* överlappar delvis, eftersom de alla tre också kunde uttrycka SPATIAL OPPOSITION, dvs. det förhållandet att två entiteter inte endast är belägna i varandras rumsliga närhet utan dessutom är vända mot varandra. Det fjärde lexemet, *med*, utgör en semantisk motpol till de andra tre genom att det betecknade (och betecknar) en situation där två entiteter i stället är symmetriskt ordnade, dvs. sida vid sida.

Två varandra motsatta principer tycks återkommande aktiveras i betydelseutvecklingen hos *igen*, (*e*)*mot*, *vid* och *med*, nämligen den s.k. asymmetri- respektive symmetriprincipen. Dessutom länkas deriverade betydelser samman med hjälp av både metonymi och metaforisk överföring. Medan de förstnämnda principerna verkar specifikt på relationsord (åtminstone när det gäller att generera polysemi), spelar de sistnämnda en central roll för betydelseutvecklingen hos de flesta kategorier av ord. De olika principerna för betydelseutveckling presenteras närmare i avsnitt 2, medan jag i avsnitt 3 beskriver hur dessa principer verkar i betydelseutvecklingen av *igen*, (*e*)*mot*, *vid* och *med*. I avsnitt 4, slutligen, diskuterar jag implikationerna av det (kognitiva) synsätt på betydelseutveckling som här presenteras.

2. Generella principer för betydelseutveckling

2.1. Asymmetri- och symmetriprincipen

Studier av betydelseutvecklingen hos, särskilt engelska, formord (Traugott 1985a,b; Dekeyser 1990) visar på återkommande samband mellan begreppen riktning, opposition och association; det sistnämnda begreppet innefattar både spatial närhet och temporal samtidighet, liksom den komitativa betydelsen ('tillsammans med'). Lexem med en ursprunglig riktningsbetydelse utvecklar ofta betydelsen 'opposition', dvs. motstridande viljor, handlingar etc. I fornsvenskan används t.ex. *igen* både i betydelsen '[riktning] emot' och i betydelsen 'opposition', där den förra

av allt att döma är äldre än den senare (se t.ex. Skeat 1953 u. *again*). Å andra sidan utvecklar lexem med betydelsen 'opposition' inte sällan en komitativ betydelse, vilket är fallet hos engelskans *with* 'med', emanerat ur feng. *wid* 'mot'. Traugott (1985a: 238) menar på grundval av sådana betydelseutvecklingar att begreppen riktning, opposition och association är nära förbundna med varandra i, vad hon kallar, "mental space". Förbindelselänkarna mellan dessa olika begrepp kan i enlighet med Traugott formuleras som generella principer för betydelseutveckling, nämligen de nedan presenterade asymmetri- och symmetriprinciperna.

Den princip som förklarar övergången från en associationsbetydelse till en oppositionsbetydelse benämner Traugott *asymmetriprincipen*, eftersom resultatet blir en asymmetrisk representation av de två entiteter som är associerade med varandra i tid eller rum. Engelskans *while* betecknade ursprungligen en (partiell eller fullständig) samexistens i tiden hos två handlingar ('under den tiden'), men utvecklade i kontexter där den temporala överlappningen inte var i fokus också en kontrastiv betydelse, dvs. en asymmetrisk representation av de två handlingarna. Jämför *Jane sang while Jill played*, där *while* är tvetydigt mellan den temporala betydelsen och den kontrastiva betydelsen (där den temporala överlappningen är irrelevant) (Traugott 1986: 144).² Asymmetriprincipen avspeglar sig på varje nivå i grammatiken: på den fonologiska nivån där den "ideala" stavelsen består av en konsonant och en vokal, på den syntaktiska nivån i förhållandet mellan nominalfras och verbfras (predikatet) och på den semantiska (eller snarare konceptuella nivån) i ordnandet av två entiteter ansikte-mot-ansikte istället för efter varandra (se nedan).

Den andra typen av övergång — från en oppositionsbetydelse till en associativ betydelse — är resultatet av att en motsatt princip har verkat, nämligen den s.k. *symmetriprincipen*. Symmetriprincipen (hos Traugott 1985a kallad "kohesionsprincipen") har bland annat relevans för uppbyggnaden av en text. Talaren strävar efter att skapa parallella eller successiva strukturer (t.ex. då-nu, vi-de) i syfte att ge ett inre sammanhang åt texten (jfr Halliday & Hasan 1976). I betydelseutvecklingen av formorden märks denna princip bl.a. i repetitionsbetydelsen hos svenskans *igen* och engelskans *again* (se vidare avsn. 3.1.).

Asymmetri- och symmetriprincipen förutsätter två entiteter som kan ordnas i förhållande till varandra. Den optimala "inputen" för dessa kognitiva principer utgörs följaktligen av relationsord — typiskt prepositioner och adverb — vars semantiska pol innefattar en entitet (Trajektorn)

²För ett annat exempel på hur asymmetriprincipen verkat på ett temporalt formord (nämligen *innan*) se Ekberg (1993).

som fokuseras (eller bestäms) i förhållande till en annan entitet, Landmärket (se vidare Langacker 1987: 231 ff.). Båda principerna kan få såväl lexikal som grammatisk eller semantisk manifestation. På den semantiska nivån, som är den som är relevant här, är dessa principer relaterade till olika modeller för orientering av spatiala eller temporala entiteter. Traugott (1986) refererar till de två huvudtyperna av orienteringsmodeller som det *slutna* respektive det *öppna fältet*. Den asymmetriska oppositionsbetydelsen hos svenskans (*e*)*mot* har sin utgångspunkt i det slutna fältet, där de båda parterna är orienterade ansikte-mot-ansikte; jfr fig. 1:

Fig. 1. Det slutna fältet: asymmetrisk relation.

Den symmetriska repetitionsbetydelsen hos *igen* relateras i stället till en modell där två objekt ordnas i förhållande till varandra enligt det öppna fältet, dvs. ordnade efter varandra (med framsidan vänd åt samma håll); jfr fig. 2:

Fig. 2. Det öppna fältet: successiv symmetrisk relation.

Också beträffande den komitativa betydelsen hos *med* är (den potentiella) rörelseriktningen densamma för de båda entiteterna. I det omärkta fallet är de två entiteterna emellertid sidoordnade, eftersom det inte finns någon given före-efter-ordning mellan dessa; jfr fig. 3:

Fig. 3. Det öppna fältet: sidoordnad symmetrisk relation.

Sammanfattningsvis innebär den asymmetriska relationen att två entiteter är (eller ses som) ordnade ansiktet-mot-ansikte i det spatiala rummet — eller (överfört) i en temporal eller annan abstrakt domän — medan den symmetriska relationen kan realiseras antingen som en successiv eller som en sidoordnad variant.

2.2. Metonymi och metaforisk överföring

Metaforisk överföring är en grundläggande princip i såväl den synkrona polysemin hos ett lexikalt begrepp som i den diakrona betydelseutvecklingen, oavsett om denna leder till en ny lexikal betydelse eller till en mer eller mindre grammatikaliserad betydelse (Sweetser 1988; Heine et al. 1991). Särskilt den kognitiva semantiken har uppmärksammat metaforen som en kognitiv princip för att skapa nya, ofta mer abstrakta, betydelser ur primära, oftast konkreta, betydelser (Lakoff & Johnson 1980; Lakoff 1987). Betecknande för den metaforiska överföringen är att den innefattar en övergång från en konceptuell domän till en annan. Problemet med denna till synes enkla definition av metaforisk överföring är att avgränsningen av en domän inte är oavhängig från de uttryck, metaforiska och bokstavliga, som representerar domänen (se diskussionen hos Broström 1994: 26 ff.). Om gränserna mellan de olika domänerna inte är skarpa blir det också oklart huruvida den metaforiska överföringen är abrupt och diskontinuerlig eller gradvis och kontinuerlig. Metonymin däremot förskjuter fokus från en del av betydelsekategorin till en annan del; den ökar inte informationsgraden (som metaforen kan sägas göra) utan förskjuter snarare perspektivet; jfr exemplet *Strindberg är svårläst* där *Strindberg* refererar till de litterära verk som personen Strindberg producerade.

I grammatikaliseringen av engelskans *go* ser Heine et al. (1991) utvecklingen från den spatiala betydelsen, *Henry is going to town*, till den futurala användningen, *The rain is going to come*, som ett resultat av metaforisk överföring. Domänskiftet är i detta fall odiskutabelt. De båda klart avgränsade betydelserna hos *go* binds emellertid samman av en rad av användningar där den lexikala betydelsen gradvis övergår i den grammatikaliserade futurumbetydelsen (s. 70). Karakteristiskt för dessa mellanstadier är att två eller flera betydelser överlappar, jfr *I am going to eat* där den futurala betydelsen samexisterar med den spatiala betydelsen, som emellertid i den här kontexten inte längre utgör den fokuserade betydelsen. Heine et al. (1991) (och flera andra forskare) ser en betydelseutveckling som den ovan beskrivna som en serie kontextuellt avhängiga fokusförskjutningar (eller alternativa "perspektiveringar"³) som är *metonymiska* till sin natur,⁴ men leder fram till en *metaforisk* betydelse. (Se även Traugott (1989: 51) om de olika funktionerna hos metonymin ("pragmatic strengthening" med hennes terminologi) och metaforen.)

³ Se Taylor (1989: 90).

⁴ Den abstrakta futurumbetydelsen innefattas ju, som en pragmatisk implikatur, också i den rena spatiala användningen av *go*.

Sammanfattningsvis urskiljer Heine et al. (1991: 102 f.) såväl en *makronivå*, där den metaforiska överföringen är den viktigaste länken mellan primära och deriverade betydelser, som en *mikronivå* där (grammatikaliserings)processen drivs framåt av pragmatiska omtolkningar av betydelsestrukturen hos lexemet ifråga. På mikronivån blir en icke-fokuserad, kontextuellt avhängig betydelsekomponent gradvis alltmer fokuserad för att så småningom konventionaliseras som en fokuserad betydelse.

3. Den fornsvenska polysemin hos *igen, (e)mot, vid, med*

Igen har i modern svenska enbart adverbial funktion medan *(e)mot*, *vid* och *med* kan fungera både som preposition och adverb. Historiskt är *igen* en utvidgning, med prepositionen *i*, av prepositionen och adverbet *gen*, som i sin tur emanerar ur ett adjektiv med betydelsen 'rak' (jfr *genväg*); den äldsta betydelsen hos *igen* torde vara 'i rak linje med' (Skeat 1953, u. *again*). *Vid* är en förkortad form av fnord. *wiper* med betydelsen 'mot' (jfr *vedervärdig*), medan *emot* är en sammansmältning av prepositionen *i* och substantivet *mot* (med betydelsen 'möte'). *Med* är ett gammalt germanskt ord med den ursprungliga betydelsen 'mellan, bland' (Hellquist 1957 [1922] u. *med*).

Ser vi på den fornsvenska användningen av dessa fyra lexem skulle vi kunna beskriva den gemensamma, överordnade betydelsen som SPATIAL NÄRHET. Karakteristiskt för de centrala användningarna av *igen, (e)mot, med* och *vid* är nämligen att Trajektorn (A) och Landmärket (B) är lokaliserade inom samma domän (C) (eller rör sig i samma eller motsatt riktning inom denna domän).

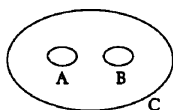

Fig. 4. Begreppet SPATIAL NÄRHET

Beträffande *igen* tycks den centrala rumsliga betydelsen i fornsvenskan ha varit '(e)mot, till mötes' (se Söderwall 1884–1918 u. *i gen*). Betydelseutvecklingen hos *igen*, från fornsvensk tid och framåt, uppvisar en rad exempel på kognitivt motiverade semantiska relationer. En av dessa är just utvecklingen från den äldsta betydelsen 'i en rak linje med' till bety-

delsen ANSIKTE-MOT-ANSIKTE — en utveckling som har paralleller i andra germanska språk, t.ex. engelskan. Enligt Traugott (1985a) är betydelseutvecklingen av fornengelskans *ongean*, från 'i rak linje med' till 'opposition', ett resultat av att asymmetriprincipen har verkat (se avsn. 2).

Också (*e*)*mot* och *vid* betecknade i fornsvenskan ordnandet av två entiteter längs en (reell eller tänkt) linje så att de var vända mot varandra, dvs. "ansikte mot ansikte". För *med* däremot var den centrala betydelsen i fornsvenskan, liksom idag, den komitativa, dvs. de båda entiteterna ordnas "sida vid sida".

Med stöd av den fornsvenska polysemin hos de ovannämnda lexemen, jämte de data som presenteras i Traugott (1985a,b) och Dekeyser (1990), antar jag att det finns konceptuella, och lingvistiskt derivativa, länkar mellan begreppen SPATIAL NÄRHET, KOMITATIVITET OCH ANSIKTE-MOT-ANSIKTE (jfr fig. 5 nedan).

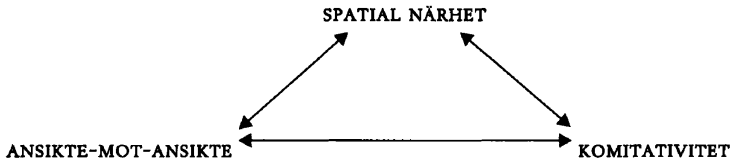

Fig. 5. Förbindelselänkar mellan generella betydelser hos igen, (*e*)*mot*, *vid*, *med*.

Exemplen i (1)–(5) nedan⁵ illustrerar övergångar mellan de olika noderna i figuren ovan. Exempel (1) visar att såväl *mot* som *vid* i fornsvenskan kunde användas i en betydelse där den asymmetriska ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelsen är bortträngd till förmån för ett betonande av den SPATIALA NÄRHET som blir följderna när två entiteter närmar sig varandra.

- (1) a. *tha han kom mot konungens pawlun*
 b. *ok möta sinom bonda wiþ een port*

ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelsen kunde emellertid också ge upphov till den konversa relationen, nämligen den klart symmetriska KOMITATIVA betydelsen. Så har väl skett när *vid* i fornsvenskan används i betydelsen 'med, samman med', jfr:

⁵Dessa, liksom de följande exemplen är, om inte annat anges, tagna från Söderwalls *Ordbok öfwer Svenska Medeltidspråket* (Sdw) under uppslagsorden i *gen*, (*a/i*) *mot(e)*, *viþ*, *mäþ*.

(2) *ath the wille wiidh swerige bliffua*

Begreppen KOMITATIVITET respektive SPATIAL NÄRHET utgör inte heller de skarpt avgränsade betydelsekategorier, snarare representerar de fokuspunkter längs ett kontinuum, där betydelserna gradvis övergår i varandra. Betydelsen hos *med* i exempel (3) kan beskrivas just som en överlappning mellan SPATIAL NÄRHET ('i närvaro av') och betydelsen KOMITATIV ('tillsammans med').

(3) *thön hus han skal äta ok drikka i medh sit härskap*

Men det primärt komitativa *med* uppvisar också användningar där den allmännare betydelsen SPATIAL NÄRHET snarare än KOMITATIVITET är i fokus. I ex. (4) bör *med* enligt Sdw (s. 72), tolkas som 'i närvaro av'.

(4) *blyffuer (näml. det stulna) i handom tagit mz thwa aff brödrom*

I exempel (4) har *med* mist sin specifika komitativa betydelse, och därmed har också den explicit symmetriska relationen mellan Trajektorn och Landmärket gått förlorad. Slutligen visar den nysvenska användningen av *med* i (5) att prepositionen även kan tolkas explicit asymmetriskt, dvs. ANSIKTE-MOT-ANSIKTE. Övergången från en symmetrisk till en asymmetrisk relation antar jag här, liksom i övriga fall, vara resultatet av den s.k. asymmetriprincipen.

(5) *Kalle slogs med Per.*

Med utgångspunkt i den fornsvenska polysemin hos *igen*, (*e*)*mot*, *vid* och *med* skall jag i de följande delavsnitten visa hur begreppen SPATIAL NÄRHET, ANSIKTE-MOT-ANSIKTE respektive KOMITATIVITET vart och ett ger upphov till "kedjor" av kognitivt motiverade betydelsevarianter. Hypotesen är att de återkommande och överlappande polysemimönster som kan skönjas vid ett närmare studium av dessa fyra lexem inte är tillfälliga utan systematiska. Närmare bestämt antar jag att samma (generella) betydelser kan uppstå hos olika lexem, givet en viss, gemensam "input".

3.1. Betydelser deriverade ur relationen ANSIKTE-MOT-ANSIKTE

Den gemensamma nämnaren för användningarna av *igen*, (*e*)*mot* och *vid* är betydelsen ANSIKTE-MOT-ANSIKTE, dvs. två parter rör sig (6a–c) eller befinner sig (6d) ansikte-mot-ansikte:

- (6) a. *konungin gik honum siälfuer ij geen*
 b. *ganger han gladhlika mot sinom systerson*
 c. *oktouiianus ... fiöl niþar við iorþ*
 d. *til sit bordh honum sitia loot widh annan ändan sik a moot*

Ansiikte-mot-ansikte-relationen kan emellertid också rymma fientlighet mellan de båda parterna. I vissa kontexter kan denna fientlighet fokuseras, och betydelsen OPPOSITION uppstå och konventionaliseras. Denna utveckling är gemensam för alla tre lexemen. I de fornsvenska exemplen manifesteras denna betydelse som alltifrån fysisk rörelse (7a) via mer eller mindre konkret handling (7b–d) till olika grader av avoghet (7e–f).

- (7) a. *foro the iärlsins här ij mot*
 b. *om nakar mäliir mik ij geen*
 c. *galin ok grymber a mot cristno folke*
 d. *gitar þu e[í]gh sua giort viðar min guþ*
 e. *hafua naturlíkt hat ok awndh wider cristit folk*
 f. *thz war mik i mot*

I en utvidgad användning kan "oppositionen" också vara defensiv; i exemplen nedan har *vid* betydelsen "emot, till motverkande av, till bot för, för":

- (8) a. *wid nya byldh tak glethomarium ...*
 b. *wyder bryst wärk*

I förhållandet att två entiteter är vända med framsidorna mot varandra finns ett incitament till jämförelse mellan de båda. Häri ligger väl förklaringen till att lexem med en grundläggande ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelse inte sällan utvecklar betydelsena JÄMFÖRELSE respektive KONTRAST. Så uppvisar både *mot* och *vid* en betydelseutveckling från en konkret ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelse till en mer abstrakt, och grammatikaliserad, betydelse av JÄMFÖRELSE (ex. (9) och (10)), där den asymmetriska betydelsen är nedtonad, eller t.o.m. bortträngd (jfr (9b)).

- (9) a. *the matta ware enkte räknande älla wärt mot the watne som i gen ware*
 b. *skal han wth giffua iiii päninga. lika mothe⁶ thom andra swenommon*
- (10) a. *thessa timans pinor äru enkte wärdha vidh⁷ komaskolande äro*
 b. *oc nw liknar han them widher⁸ stiärnor*

Betydelsen KONTRAST, som i fornsvenskan är belagd hos både *mot* och *vid*, betraktar jag som en extension ur jämförelsebetydelsen, eftersom ett motsatsförhållande mellan två entiteter förutsätter en jämförelse mellan dessa. Intressant nog har vi i kontrastbetydelsen återigen en explicit asymmetrisk relation.

- (11) a. *nu är dygdh ok odygdh huarin andre åmote,⁹ så sum het ok kalt, huit ok suart*
 b. *hör nu huat mine ouini göra mot¹⁰ thy som mine vini giordho fordhom*
 c. *huat skilde þik við¹¹ hælgho martires*

Betydelserna JÄMFÖRELSE och KONTRAST är liksom OPPOSITION resultat av metonymiska extensioner ur ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelsen. Men medan KONTRAST och OPPOSITION bibehåller en asymmetrisk relation mellan de båda entiteterna, så är jämförelsebetydelsen snarast symmetrisk.

Den adverbiala användningen av *igen* uppvisar ytterligare en utvecklingsväg med utgångspunkt i ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelsen, nämligen de kognitivt motiverade betydelserna TILLSLUTEN (*Dörren slog igen*), TILLBAKA (*Besvären kom igen efter en vecka*) och ITERATION (*Är du här nu igen?*). I de två förra fallen är det troligt att betydelseextensionen har uppstått till följd av en kontextuell implikatur. En (tänkt eller reell) rörelse ansikte-mot-ansikte kan inte fortsätta i det oändliga, eftersom vägen blockeras av den andra entiteten. Antingen upphör därför rörelsen och betydelsen 'tillsluten' uppstår eftersom de två mötande entiteterna stänger varandras väg (i konkret såväl som i metaforisk/abstrakt

⁶ 'i likhet med'

⁷ 'emot, i jämförelse med'

⁸ 'vid, med'

⁹ 'i motsatsförhållande till'

¹⁰ 'i motsats till'

¹¹ 'från'

betydelse; jfr ex. i (12) och fig. 6), eller viker rörelsen av och vänder tillbaka till utgångspunkten (13), fig. 7.¹²

- (12) a. *Dörren slog igen.*
b. *Pojken tryckte ansiktet mot rutan.*

Fig. 6. TILLSLUTEN

- (13) a. *Kasta intet småsteenar åth vår Herre, han kastar stoora igen.*
(1665)¹³
b. *Taga sin skada igen.* (1684)¹⁴

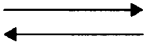

Fig. 7. TILLBAKA

Betydelsen TILLBAKA innefattar således ett drag av repetition (rörelsen upprepas men åt motsatt håll), som i sin tur kan fokuseras och därmed ge upphov till en ny konventionaliserad betydelse hos *igen*, nämligen ITERATION. Jfr exempel (14) och fig. 8:

- (14) *Är du här nu igen?*

Fig. 8. ITERATION

Traugott (1985) ser repetitionsbetydelsen hos den nutida engelskans *again* som ett utslag av den, i förhållande till asymmetriprincipen, omvända principen, nämligen symmetriprincipen (se avsn. 2). Ur en betydelse som refererar till två olika rörelser (ett "kommande" och ett "gående") utvecklas en betydelse där de båda rörelserna ses som symmetriska rörelser som upprepas.

I betydelseutvecklingen av *igen* har, hypotetiskt, asymmetriprincipen

¹² Betydelsen 'kvar, över' hos *igen* implicerar att en rörelse tillbaka till utgångspunkten förhindras och bör därför kunna ses som en extension av TILLBAKA:

(i) a. *När de andre reste hem blef han igen och går der i neigden och arbetar* (1674)
(SAOB: I, s 114)

b. [...] *jag har ett råd igen* (1876, 1882) (SAOB: I, s. 114)

¹³ SAOB: I, s 112.

¹⁴ SAOB: I, s 113

verkat i utvecklingen från den ursprungliga betydelsen 'i rak linje med' till ANSIKTE-MOT-ANSIKTE, ur vilken de mer specificerade betydelseerna OPPOSITION och TILLSLUTEN utvecklats. Den senare betydelsen har i sin tur gett upphov till den kognitivt motiverade extensionen TILLBAKA, på vars semantiska struktur symmetriprincipen kan verka: två motsatta rörelser ses som rörelser av samma slag. Därmed har vi nått fram till den betydelseextension som i nusvenskan utgör den centrala betydelsen hos *igen*, nämligen ITERATION.

Slutligen kan den asymmetriska betydelsen upphävas också med följden att andra symmetriska (eller neutrala) betydelser uppstår. *Vid* uppvisar i fornsvenskan, som konstaterades i avsnitt 2, såväl betydelsen SPATIAL NÄRHET ('vid', ex. (1) ovan) som KOMITATIVITET ('tillsammans med', ex. (2)).

De olika utvecklingsvägarna från en gemensam ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelse hos *igen*, (*e*)*mot* och *vid* sammanfattas i figuren nedan.

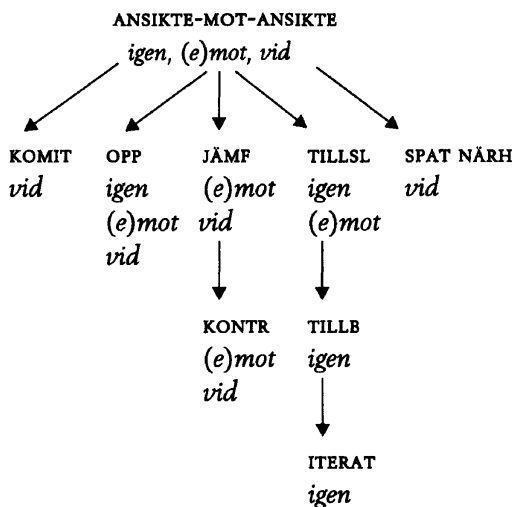

Fig. 9. Deriverade betydelser ur relationen ANSIKTE-MOT-ANSIKTE

3.2. Betydelser deriverade ur relationen KOMITATIV

Den centrala betydelsen hos *med* i fornsvenskan var, liksom idag, den KOMITATIVA, 'tillsammans med'. Den komitativa betydelsen kunde ges både en konkret och en abstrakt tolkning (i det senare fallet med den utvidgade betydelsen 'gemensamhet i handling eller tillstånd'):

- (15) a. *guz ängel gangar mz hanom*
 b. *kunungur medh sit rådh skal huxa ok höghelika warna vm rikesins wario ok fäste*

Också *vid* uppvisar i fornsvenskan en KOMITATIV betydelse (16), som till skillnad mot betydelsen hos *med* är sekundär (se ovan).¹⁵ Hypotetiskt har den KOMITATIVA betydelsen hos *vid* uppstått genom att symmetriprincipen verkat på den ursprungliga asymmetriska ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelsen.¹⁶

- (16) *ath the wille wiidh¹⁷ swerige bliffua*

Ur den KOMITATIVA betydelsen utvecklas både hos *med* och *vid* betydelsena INSTRUMENT (17) och SÄTT (18).

- (17) a. *firi põm pu föde uiþ himna bröp*
 b. *gik mz thörrom fotom owir vatnit*
 c. *kiändo liket mäþ handom ok gato eigh seet mäþ öghom*
- (18) a. *jak helsade ider gerna wid¹⁸ hwars iders napn om iak wiste hwat i heta*
 b. *las ... hænna helso värns mz knäfallom*

Metaforiska övergångar från betydelsen KOMITATIV till betydelser som INSTRUMENT och SÄTT är belagda i många av världens språk, där dessa båda begrepp uttrycks med ett och samma lexem (se Nilsen 1973 för en översikt). Enligt Schlesinger (1979) bildar dessa tre begrepp tillsammans ett

¹⁵ Den komitativa betydelsen hos *vid* är försvunnen i nutida rikssvenska men lever kvar i t.ex. norrländska dialekter, där *vä/ve* används synonymt med rikssvenskans *med*. Jfr följande exempel från Ångermanland och Västerbotten (ur *Övre Norrlands Bygdemål*):

- (i) *hon hadd frästi å kappä vä dam* (hon hade frestat [eg. försökt] att kappas med dem) (s. 15)
 (ii) *Han va ju jifi ve n doter åt han* (han var ju gift med en dotter till honom) (s. 49)
 (iii) *sä ve fick hugg lös bitana vä en yks* (så vi fick hugga loss bitarna med en yxa) (s. 54)

Exempel (iii) illustrerar den instrumentala betydelsen, som utvecklats ur den komitativa (se nedan). (Tack till Lars-Olof Delsing som uppmärksammat mig på dessa och liknande exempel.)

¹⁶ Också Traugott (1985a: 237) ser den KOMITATIVA betydelsen hos eng. *with* som utvecklats ur en asymmetrisk betydelse, nämligen 'opposition'.

¹⁷ 'med, samman med'

¹⁸ 'med'

kognitivt kontinuum med gradvisa övergångar från KOMITATIV via INSTRUMENT till SÄTT. Mellan de tre fokuseringspunkterna KOMITATIV, INSTRUMENT och SÄTT finns användningar som utgör övergångar mellan de prototypiska betydelseerna, som i exemplet *The blind man crossed the street with his dog* (ur Heine et al. 1991: 164), där "his dog" på samma gång är sällskap (komitativ betydelse) och hjälpmedel (instrumental betydelse). Betydelseerna INSTRUMENT och SÄTT är båda metaforiska extensioner. Till grund för den förra betydelsen ligger den konceptuella metaforen ETT INSTRUMENT ÄR EN FÖLJESLAGARE (Lakoff & Johnson 1980: 134). I sättsbetydelsen, som i sin tur är deriverad ur den instrumentala betydelsen, är det en handling eller en egenskap som används som/betraktas som ett "instrument".

Den sista noden i metaforiseringslänken utgörs av den grammatiska betydelsen ORSAK. Både *med* och *vid* kan i fornsvenskan användas för att uttrycka ett kausalt samband; jfr (19) och (20).

- (19) a. *iudhane korsfästo ihesum mz¹⁹ afwnd*
 b. *hon nekaþe mǫþ tuem skǫlum*

- (20) a. *viþ²⁰ hǫnna nampns a kallon slǫctes alt balet*
 b. *þa sagde var herra till hǫnna. maria. ok hon vardh swa som lifwandis vidh²¹*

I kontexter liknande den i (20a) har betydelsen ORSAK sannolikt uppstått till följd av en kontextuell implikatur: när två händelser omnämns som samtidiga kan de antas ha ett kausalt samband (jfr Heine et al. 1991: 74–75; 154). Hypotetiskt kan orsaksbetydelsen uppstå både till följd av en kontextuell implikatur och som resultat av en metaforisk överföring. I sin centrala och konkreta betydelse betecknar *med* två entiteter som följs åt. I en utvidgad användning kan dessa två entiteter beteckna egenskaper, handlingar eller händelser. Den "naiva" uppfattningen av begreppet orsak-verkan är just att två händelser som har kontakt med varandra, dvs. följer omedelbart efter varandra i tiden, också har ett kausalt samband (Radden 1985). Även när temporal samtidighet föreligger betraktar vi ofta den ena handlingen som föregående den andra i tiden (jfr (20a)) — ett förhållande som delvis kan tillskrivas språkets linjära medium (den först omnämnda händelsen betraktas i det omärkta fallet som först inträffad).

¹⁹ 'på grund av, i följd av, av, för ... skull'

²⁰ 'vid, på grund av, vid åsynen av, vid åhörande av, vid erfandet av'

²¹ 'därvid; på grund därav'

Den metaforiska grundvalen för den deriverade orsaksbetydelsen utgörs av den konceptuella metaforen *TID ÄR RUM*. Spatiala begrepp som "x med y" tolkas i temporal termer som "x föregår y" och därmed som "x förorsakar y". Radden (1985) urskiljer 11 prepositioner i engelskan som kan uttrycka såväl *RUM* som *ORSAK* (via en metaforisk temporal tolkning av de spatiala begreppen). I den kausala användningen av *with* betraktas en åtföljande händelse som *ORSAK* — metaforiskt är den orsakande händelsen en entitet som befinner sig sida vid sida med en annan entitet. Den orsaksbetydelse som utvecklats ur engelskans *with* respektive svenskans *med* skulle vi därmed kunna beteckna som en omständighetsorsak ("circumstantial cause" med Raddens terminologi).

I den komitativa betydelsen är komplementet typiskt en mänsklig varelse (jfr exemplen i (15) ovan), medan den instrumentala betydelsen typiskt har ett icke-mänskligt komplement (jfr (17)) och sätts- och orsaksbetydelseerna ett abstrakt komplement (jfr (18)–(20)). Komplementets egenskaper är en av de faktorer som visar på graden av grammatikalisering (jfr Heine et al. 1991: 156 ff.); den komitativa betydelsen är minst grammatikaliserad, sätts- och orsaksbetydelseerna är mest grammatikaliserade.

Den komitativa betydelsen uttrycker ett symmetriskt förhållande mellan Trajektor och Landmärke; de båda entiteterna är ordnade sida-vid-sida i rummet, och ibland också i handling. En generell tendens i mänsklig kognition (språklig såväl som icke-språklig) är, som påpekats ovan, att symmetriska förhållanden tenderar att uppfattas/beskrivas som asymmetriska. Med andra ord tenderar vi att uppfatta en av de båda konceptuellt jämbördiga parterna (nämligen Trajektor) i en *med*-relation som mer aktiv, mer betydelsefull, mer fokuserad etc.²² En sådan tendens får stöd i användningar där Trajektor av extralingvistiska skäl är primär i förhållande till Landmärket, jfr exempel (15b) ovan. Användningarna av *med* i (21) och (22) illustrerar övergångar till entydigt asymmetriska betydelser. Exemplen i (21) illustrerar manifestationer av den abstrakta betydelsen *TRANSFER*, dvs. 'x för med sig y'. Trajektor (x) är följaktligen inte endast semantiskt profilerad i den relation som *med* betecknar utan även specificerad för rollen Agent. Landmärket kan som synes vara antingen animat (21a) eller inanimat

²² Förhållandet mellan de båda entiteterna i en semantisk relation, Trajektor och Landmärke, är i sig asymmetriskt; Trajektor är den om vilket något utsägs (lokalisering, handlande etc.) medan Landmärket är den entitet som utgör den nödvändiga referenspunkten för utsagan. Också i den komitativa användningen av *med* är ordnandet av de båda entiteterna på den ytspråkliga nivån med nödvändighet asymmetrisk, p.g.a. språkets linjära form. På den konceptuella nivån råder däremot ett jämviktsförhållande mellan parterna.

(21b). Användningarna av *med* i (22) kan generellt beskrivas som *x* hos *y*. I (22a) är såväl Trajektorn som Landmärket animata, medan i (22b) Trajektorn är inanimat och abstrakt och Landmärket har en metonymisk, abstrakt tolkning (nämligen den kultur som förknippas med "klostermännen").

- (21) a. *at thw ... tak mädh thich xii bolffasta oc skelika af hwarjo hundare*
 b. *komo pri kunuga tel hans mäp sino offre*
- (22) a. *äru daghlikä hemä med faþrenum*
 b. *sua som än är (sidher) mäþ clostarmannom*

Den lokativa betydelsen *x* hos *y* utvecklas inte sällan till den possessiva betydelsen "y besitter *x*". Bakom denna utveckling ligger, enligt Heine et al. (1991: 53, 150), en metaforisk överföring av typen "det som finns hos mig tillhör mig" (mer generellt uttryckt i metaforen *RUM-till-ÄGANDE*). Betydelsen *ÄGANDE* exemplifieras i (23a) där både Trajektorn och Landmärket är animata. Om både Trajektor och Landmärke är inanimata får vi istället en *PARTITIV* relation — "*x* är del av *y*" — som i (23b).

- (23) a. *vardh quinman mz barne hafuande*
 b. *et skrin af cristallo med helghudomum*

Övergången från en rent rumslig betydelse till en abstrakt, possessiv betydelse är metaforisk till sin karaktär eftersom den innebär en övergång från en konceptuell domän till en annan (från *RUM* till *ÄGANDE*), men den "drivs fram" av en metonymisk process där ett visst förhållande i den lokativa relationen (*ägandeförhållandet*) fokuseras på bekostnad av de rumsliga aspekterna.

Utgående från den inherent symmetriska betydelsen *KOMITATIV* kan även andra, sekundära, symmetriska betydelser utvecklas. Nedan ges exempel på betydelsen *ADDITION*, där Trajektor och Landmärke fogas till varandra och därvid betraktas som en sammantagen helhet (24). På textnivå har den semantiska relationen *ADDITION* en kohesiv funktion, och uttrycks prototypiskt med konjunktionen *och* (jfr Halliday & Hasan 1976). I exemplen i (25) är betydelsen *ADDITION* specificerad som *FÖRENING* ("Identity" hos Langacker 1987: 228), dvs. Trajektor och Landmärke uppgår i, eller blandas med, varandra.

- (24) a. *mz iacob oc iosep oc hans twem sonom ... tha waaro the alle fadhga oc brödher oc brödhra barn siwtighi folk*
 b. *sätiom wi waar incigle mädher stadzens incigle*
 c. *läsa aue maria credo oc syu salma mz letaniis*
- (25) a. *blanda watn mz wini*
 b. *gudhdomen är et giordhir mz mandomenom*

Additiva konnektiver kan ha såväl en symmetrisk som asymmetrisk semantisk representation. I det förra fallet ordnas Trajektorn och Landmärket enligt det öppna fältets princip, i det senare fallet enligt det slutna fältets princip (avsn. 2.1.). Konnektiver som är härledda från kvantifierare (jfr *första*, *andra* etc.) har typiskt en symmetrisk innebörd, medan konnektiver med ett temporalt ursprung (*sedan*, *till slut*) typiskt uttrycker en asymmetrisk innebörd (Traugott 1986). Användningen av *med* i exemplen i (24) har, utifrån det här resonemanget, en klart symmetrisk betydelse (kvantifierande och numerisk i (24a) respektive kvantifierande och (spatialt) komitativ i (24b)).

De olika utvecklingsvägarna från den KOMITATIVA betydelsen sammanfattas i figuren nedan.

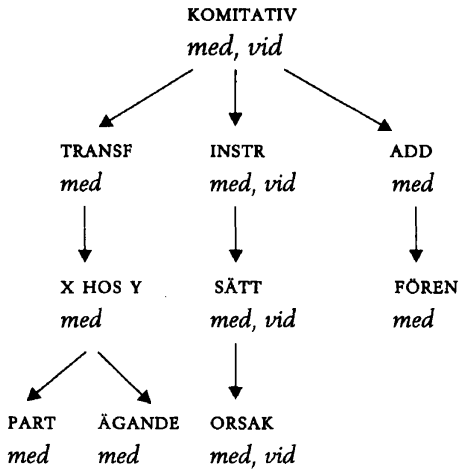

Fig. 10. Deriverade betydelser ur relationen KOMITATIV

3.3. Deriverade metaforiska betydelser ur begreppet

SPATIAL NÄRHET

En vanlig och generell metaforisk överföring utgör användningen av rumsliga begrepp för att uttrycka temporala relationer. Uttryck som *i början på året, inom två veckor, vi närmar oss jul* kan alla ses som lingvistiska realisationer av den konceptuella metaforen TID ÄR RUM (Lakoff & Johnson 1980). De två första uttrycken framställer tiden som en LINJE respektive ett avgränsat OMRÅDE, medan det senare uttrycket betraktar tiden som en PLATS dit vi förflyttar oss. Det är alltså ett rimligt antagande att begreppet SPATIAL NÄRHET också har potential att utveckla metaforiska temporala betydelser. Hos såväl *mot* som *vid* finner vi i fornsvensk tid användningar som kan karakteriseras som TEMPORAL NÄRHET, dvs prepositionerna beskriver en händelse eller ett tillstånd i annalkande; jfr exemplet i (26). De metaforiska överföringarna baseras följaktligen på användningar av *mot* och *vid* där dessa betecknar att en eller båda parter rör sig i riktning ansikte-mot-ansikte.

- (26) a. *mot nattinne*
 b. *widher²³ gudz byrdh sagho thry konunga ena stiärno östir a himilen*
 c. *um then tima laa en frw widh²⁴ dödhin*

Mot uppvisar dessutom en vidareutveckling från den metaforiska temporala betydelsen till en metonymisk orsaksbetydelse (jfr orsaksbetydelsen hos *med* och *vid* (avsn. 3.2)). Användningen av *mot* i (27) kan enligt Sdw tolkas både som 'vid annalkandet av' (TEMPORAL NÄRHET) och som 'med anledning av' (ORSAK).

- (27) *wart sa glad som fuglen är mot dagen*

Överlappande betydelser utgör i själva verket incitamentet till en övergång från en betydelsekategori till en annan (Heine et al. 1991: 67). I den temporala betydelsen (26a) finns en kausal inferens som på mikronivå (se avsn. 2.2.) kan förklara övergången från TID till ORSAK, nämligen "vad som sker tidigare är orsak till vad som sker senare". Hypotetiskt är förutsättningen för att denna kausala inferens ska konventionaliseras att den ansluter till en konceptuell metafor, i det här fallet TID-till-ORSAK. På makronivå skulle i så fall övergången från TID till ORSAK förklaras som resultatet av en metaforisk överföring (jfr Heine et al. 1991: 74–75).

Även SPATIAL NÄRHET utan rörelsebetydelse — Trajektor och Land-

²³ 'vid tiden för'

²⁴ 'nära, för'

märke befinner sig i varandras närhet — kan metaforiskt överföras till den temporala domänen. Om Trajektorn och Landmärket har kontakt med varandra leder den metaforiska överföringen till betydelsen TEMPORAL SAMTIDIGHET (28a,b) respektive TILLSTÅND (Trajektorn befinner sig "inuti" i Landmärket) (28c):

- (28) a. *vm han vardher gripin vidher²⁵ ferska gerningh*
 b. *otalik thusand falla nidher the dödhin fa i stridhinne widher²⁶*
 c. *han lifbe viþ²⁷ nöþ ok sorgh ii skoghe*

Slutligen kan SPATIAL NÄRHET också metaforiskt överföras till andra abstrakta domäner; exemplen i (29) illustrerar betydelsen KVANTITATIV NÄRHET i användningen av *vid*:

- (29) a. *the waro widh²⁸ viii människior*
 b. *han redh tha mz henne som thz kunde warä widh enä milä wägx*

De metaforiska extensionerna ur begreppet SPATIAL NÄRHET sammanfattas i figuren nedan.

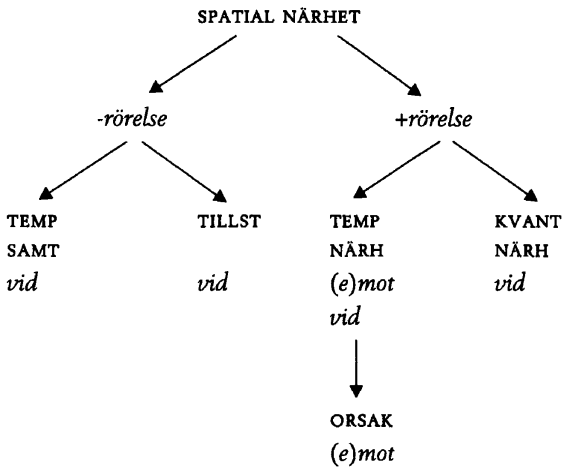

Fig. 11. Betydelseerna deriverade ur begreppet SPATIAL NÄRHET

²⁵ 'på'

²⁶ 'därvid, vid det tillfället'

²⁷ 'i'

²⁸ 'inmot, omkring, ungefär'

4. Sammanfattning och diskussion

Gemensamt för lexemen *igen*, *(e)mot*, *vid* och *med* är att deras grundbetydelse kan relateras till det generella begreppet SPATIAL NÄRHET. Den vardagliga innebörden av rumslig närhet förutsätter att de båda entiteterna ryms inom samma synfält. Två entiteter som är lokaliserade i närheten av varandra kan (perceptuellt och konceptuellt) förhålla sig till varandra på mer än ett sätt. De kan vara ordnade *efter* varandra — med utgångspunkt från en tänkt riktad linje — eller *mot* varandra, dvs. ANSIKTE-MOT-ANSIKTE (jfr grundbetydelsen hos *igen*, *(e)mot* och *vid*). I båda fallen tänker vi oss de lokaliserade entiteterna med en fram- och en baksida, inherenta eller projicerade. En tredje möjlighet är att ordna de båda entiteterna med framsidorna riktade åt samma håll, men inte efter varandra utan *sida vid sida*. Denna KOMITATIVA betydelse utgör grundbetydelsen hos *med*. På ett övergripande plan kan relationen mellan de två entiteterna vidare karakteriseras som antingen symmetrisk (Trajektorn och Landmärket är ordnade efter varandra eller sida vid sida) eller asymmetrisk (Trajektorn och Landmärket är ordnade mot varandra).

Genomgången ovan visar att det finns konceptuella/semantiska länkar mellan dessa olika grundbetydelser. ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelsen är t.ex. primär hos *igen*, *(e)mot* och *vid*, men sekundär (deriverad) hos *med*. Den KOMITATIVA betydelsen är primär hos *med*, men sekundär hos *vid*. Det innebär att det är konceptuellt möjligt att komma från en betydelse som ordnar två entiteter symmetriskt (antingen efter varandra eller sida vid sida) till en asymmetrisk ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelse, och vice versa. Hypotetiskt beror detta på att generella, kognitiva principer ger oss möjlighet att ordna spatials, temporal och abstrakta entiteter på alternativa sätt. Asymmetriprincipen förklarar övergången från ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-betydelsen till den KOMITATIVA betydelsen, medan symmetriprincipen förklarar den motsatta övergången. Både ANSIKTE-MOT-ANSIKTE-orienteringen och den KOMITATIVA relationen är centrala begrepp i ett tvärspråkligt lexikalt perspektiv.

Beträffande de fyra undersökta lexemen kan vi konstatera att flera av utvecklingsvägarna är gemensamma för två eller flera lexem; dessa sammanfattas i figur 12 nedan. Jag antar att dessa betydelseutvecklingar motiveras av att vissa kognitivt sett centrala begrepp (som den spatials orienteringen) utgör en s.a.s. naturlig "input" för generella processer som asymmetri- och symmetriprincipen liksom för metaforiska och metonymiska överföringar. Så ger de här presenterade exemplen från fornsvenskan stöd för att det generella spatials begreppet ANSIKTE-MOT-

ANSIKTE ger upphov till ett antal förutsägbara utvecklingar: å ena sidan metonymiska och metaforiska vidareutvecklingar av den asymmetriska betydelsen, som KONTRAST, OPPOSITION, TILLSLUTEN etc., å andra sidan den motsatta utvecklingsgången, nämligen från en asymmetrisk grundbetydelse till olika symmetriska betydelser, som KOMITATIV, SPATIAL NÄRHET etc. På liknande sätt har begreppet KOMITATIV ett antal förutsägbara sekundära utvecklingar, av vilka den metaforiska kedjan INSTRUMENT-SÄTT-ORSAK är den viktigaste.

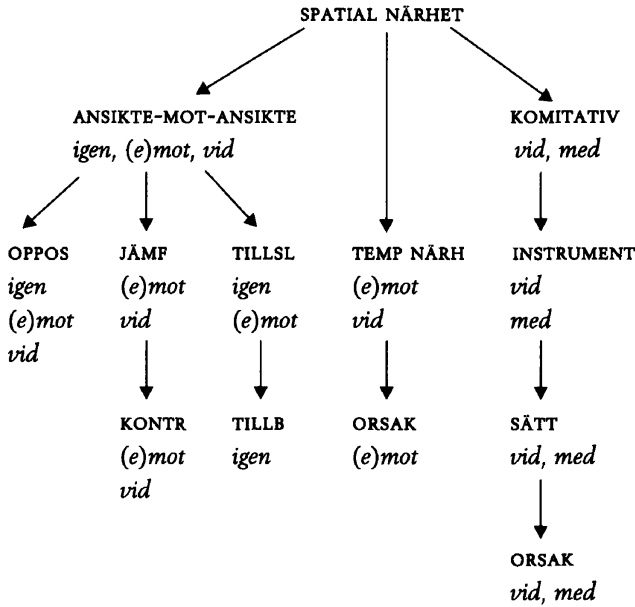

Fig. 12. Konceptuellt nätverk för *igen*, *(e)mot*, *vid* och *med*.

Förutsägelseerna beträffande ett lexems utvecklingsvägar berör emellertid endast *möjliga* utvecklingar; vi kan ingenting säga om huruvida ett lexem verkligen kommer att utveckla en specifik betydelse. Ett försiktigt antagande är att olika deriverade betydelser har olika "vikt", så att en viss betydelseutveckling är mer sannolik än en annan, givet en viss källbetydelse. Mer perifera utvecklingar skulle då förutsätta att andra, mer centrala, utvecklingar redan uppstått. En antydning i den riktningen ger jämförelsen av olika betydelseutvecklingar ur begreppet KOMITATIV. När betydelsen KOMITATIV är primär, som hos *med*, tycks den ge upphov till en rikare flora av deriverade betydelser än när den är sekundär, som hos

vid. I det senare fallet är det endast de metaforiska betydelseerna INSTRUMENT, SÄTT och ORSAK som utvecklas (se fig. 10 ovan).

Forskningen om vilka generella, kognitiva principer som styr betydelseutveckling, och hur dessa principer verkar, är förhållandevis ny. För att kunna ge mer uttömmande svar på frågan om vilka källbegrepp som ger upphov till vilka deriverade betydelseer behöver vi fler särskilda och typologiska undersökningar av betydelseutvecklingar hos grundläggande lingvistiska begrepp.

Referenser

- Abraham, Werner, 1976: Die Rolle von Trugschlüssen in der Diachronie von Satzkonnectoren. *Opuscula slavica et linguistica. Festschrift für Alexander Issatschenko*, utg. av D. Pohl & N. Salnikow. Klagenfurt: Verlag Johannes Heyn. S. 11–72.
- Broström, Sofia, 1994: *The Role of Metaphor in Cognitive Semantics*. Lund University Cognitive Studies 31.
- Dekeyser, Xavier, 1990: The prepositions *with*, *mid* and *again(st)* in Old and Middle English. *Belgian Journal of Linguistics* 5. S. 35–48.
- Ekberg, Lena, 1993: Från 'inom' till 'före'. Utvecklingen av temporalt *innan* ur kognitiv synvinkel. *Studier i svensk språkhistoria* 3. S. 55–67.
- Halliday, M. A. K. & Hasan, Ruqaiya, 1976: *Cohesion in English*. London: Longman Group.
- Heine, Bernd, Claudi, Ulrike & Hünemeyer, Friederike, 1991: *Grammaticalization. A Conceptual Framework*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Hellquist, Elof, 1957 [1922]: *Svensk etymologisk ordbok*. 3 uppl. Lund: Gleerups förlag.
- Lakoff, George, 1987: *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George & Johnson, Mark, 1980: *Metaphors We Live By*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W., 1987: *Foundations of Cognitive Grammar. Volume 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Lehti-Eklund, Hanna, 1990: *Från adverb till markör i text. Studier i semantisk-syntaktisk utveckling i äldre svenska*. (Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 561.)
- Nilsen, D. L. F., 1973: *The instrumental case in English*. The Hague: Mouton.
- Radden, Günter, 1985: Spatial metaphors underlying prepositions of causality. I Paprotté, Wolf & Dirven, René (eds.), *The Ubiquity of Metaphor. Metaphor in Language and Thought*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.

- SAOB = *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien*. 1889–Lund.
- Schlesinger, I. M., 1979: Cognitive structures and semantic deep structures: the case of the instrumental. *Journal of Linguistics* 15. S. 203–395.
- Skeat, Walter W., 1953: *An Etymological Dictionary of the English Language*. [Första uppl. 1879–1882.]
- Sweetser, Eve E., 1988: Grammaticalization and Semantic Bleaching. *BLS* 14. S. 389–405.
- Söderwall, K. F., 1884–1918: *Ordbok öfver Svenska Medeltidsspråket*. Lund.
- Taylor, John R., 1989: *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory*. Oxford: Clarendon.
- Traugott, Elizabeth Closs, 1985a: From opposition to iteration: a study in semantic change. *Studies in Language* 9–2. S. 231–241.
- Traugott, Elizabeth Closs, 1985b: Confrontation and association. *Papers from the 6th International Conference on Historical Linguistics*, ed. by Jacek Fisiak. John Benjamins. S. 515–526.
- Traugott, Elizabeth Closs, 1986: On the origins of “and” and “but” connectives in English. *Studies in Language* 10–1. S. 137–150.
- Traugott, Elizabeth Closs, 1989: On the rise of epistemic meanings in English: An example of subjectification in semantic change. *Language* vol. 65, number 1. S. 31–55.
- Övre Norrlands Bygdemål. *Berättelser med förklaringar och en dialektöversikt*. Samlade och utgivna av Karl-Hampus Dahlstedt och Per-Uno Ågren. 1954. Umeå.